

Б. А. Карпінський

кандидат економічних наук, професор,
завідувач кафедри економіки, менеджменту та
державного управління, Львівська державна
фінансова академія, Україна
Karpinsky01@mail.ru

УДК 336.113:221

В. О. Григоренко

аспірант, Львівська державна
фінансова академія, Україна
GrygorenkoVO@i.ua

ФІНАНСОВИЙ КЛІМАТ ТЕРИТОРІЇ: ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ТА КОНЦЕПЦІЯ ОЦІНЮВАННЯ*

Анотація. Сформовано понятійний апарат та фактори оцінювання фінансового клімату території. Синтезовано новий науковий напрям досліджень – фінансовий клімат території: методологія, оцінювання, розвиток. Обґрунтовано принципове значення фінансового потенціалу, що віддзеркалює ефективність фінансового клімату території. Запропоновано здійснювати оцінювання і порівняльну характеристику фінансового клімату різних територій на основі комплексного використання ряду показників.

Ключові слова: територія, фінансовий клімат, інвестиційний клімат, економічний клімат, фінансові ресурси.

Б. А. Карпинский

кандидат экономических наук, профессор, Львовская государственная финансовая академия, Украина

В. О. Григоренко

аспирант, Львовская государственная финансовая академия, Украина

ФІНАНСОВИЙ КЛІМАТ ТЕРИТОРІЇ: ТЕОРЕТИЧЕСЬКІ ОСНОВИ І КОНЦЕПЦІЯ ОЦЕНКИ (Часть 1)

Анотація. Сформированы понятийный аппарат и факторы оценки финансового климата территории. Синтезировано новое научное направление исследований – финансовый климат территории: методология, оценка, развитие. Обосновано принципиальное значение финансового потенциала, что отражает эффективность финансового климата. Предложено осуществлять оценку и сравнительную характеристику финансового климата различных территорий на основе комплексного использования ряда показателей.

Ключевые слова: территория, финансовый климат, инвестиционный климат, экономический климат, финансовые ресурсы.

Borys Karpinskyi

PhD in Economics, Professor, Lviv State Academy of Finance, Ukraine

3 Kopernyk St., Lviv, 79000, Ukraine

Valentyn Grygorenko

Post-Graduate Student, Lviv State Academy of Finance, Ukraine

3 Kopernyk St., Lviv, 79000, Ukraine

FINANCIAL CLIMATE OF TERRITORY: THEORETICAL FOUNDATIONS AND CONCEPT EVALUATION (Part 1)

Abstract. Introduction. Changes associated with the disparity of development and aggravation of contradictions in economic systems at different levels in recent years has opened a new phase of finding effective ways of stability ensuring in the socio-economic development of territories as defining the state's development. There is a need for systematic monitoring of the financial component of the area as an integrated parameter that characterizes the qualitative and quantitative state of its financial system. Obtaining data for evaluating regional financial environment is an important step in management of territory, because the municipal authorities are the main providers of direct and public services. **Purpose.** The objective of this study is to synthesize the essential content of financial climate of the territory and to develop a conceptual approach to its assessment in real time. **Methods.** Usage of the general scientific methods defined theoretical aspects of the territory's financial climate emergence and its subsoil formed methodological evaluation. **Results.** The study of economic and financial processes and management practices of regional financial systems has identified the need for a new category of the financial situation of the territory assessing. The financial climate area is a new economic category, which enables to assess quantitatively and qualitatively the socio-economic and financial situation of the regional territory. The authors have formed an integral approach to area's financial climate evaluating, and the ways to display it. The key performance indicators were generated and their main weight in the total value of the financial climate identified. **Conclusions.** The theoretical background of the financial climate and conceptual bases of its evaluation were formulated. This study forms a solid theoretical and methodological foundation for practical calculation and evaluation of the areas' financial climate.

Keywords: territory; financial climate; investment climate; economic climate; financial resources.

JEL Classification: E44, E60, E63, E69, H23, H39

Постановка проблеми. Зміни останніх років, пов'язані із диспропорційністю розвитку та загостренням протиріч в економічних системах різних рівнів, відкривають новий етап пошуку ефективних способів забезпечення стабільності в соціально-економічному розвитку територій як визначальної ланки держави. Необхідність виконання багатопараметричних функцій, покладених на будь-яку сучасну державу, обумовлює формування дієвого, раціонального і сучасного інструментарію управління економіч-

ним розвитком адміністративно-територіальних одиниць. Очевидно, що фінансово слабші території утримуються за рахунок інших, фінансово міцніших суб'єктів. Така ситуація відчутно порушує принцип справедливості та виступає першопричиною розбалансування фінансової системи держави у цілому.

На відміну від підприємницької сфери, де оцінці фінансового стану присвячено ґрунтовні дослідження, подібна проблематика стосовно територій є відносно новою для

* У цьому номері публікується перша частина статті. Її продовження читайте в №11-12(2)'2013.

вчених-економистів. До того ж поняття фінансового стану регіону або адміністративно-територіальної одиниці є більш вузьким порівняно із поняттям «фінансовий клімат території». Питання ж оцінювання фінансового клімату території (ФКТ) є принципово новим, і його вивчення тільки-но розпочинається дослідниками.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У сфері підприємництва різні аспекти оцінки фінансового стану окреслили Вільям Бівер (Beaver, 1966) та Едвард Альтман (Altman, 1968). Їхні моделі оцінки фінансового стану підприємств є основоположними і базовими щодо всіх наступних методик. У напрямі оцінки фінансового становища території науковці й практики також намагалися розробити дієві підходи. Зокрема оцінювання місцевих фінансових умов із використанням різних індикаторів та показників запропонували Роберт Берне і Річард Шрам (Berne & Schramm, 1986) [1], Карл Нолленберг, Шеф орд Гровз, Маурін Дж. Велете (Nollenberg, Groves & Valente, 2003) [2]. Питання оцінки фінансового становища регіону (території) було в полі зору наукових інтересів таких українських дослідників, як Амоша О., Геєць В., Долішній М., Пахомов Ю., Пересада А., Побурко Я., Столяров В., Федоренко В., Фещенко В., Чугунов І. Однак переважна частина цих досліджень зводилася лише до вивчення забезпеченості території (регіону) фінансовими ресурсами або визначення її фінансової спроможності [8–11].

Слід наголосити, що жодний із зазначених авторів не розглядав проблематику фінансового середовища комплексно, у поєднанні із процесами становлення і можливостями інтенсифікації фінансового клімату території та використання потенційних можливостей території, а відповідно і не досліджувалися питання формування системи показників, яка б дала змогу якісно та кількісно оцінити ФКТ.

Метою статті є здійснення сутнісного наповнення поняття фінансового клімату території, а також розробка концептуального підходу до його оцінювання в реальному часі.

Категорійно-понятійний апарат дослідження фінансового клімату та фінансового потенціалу території

Протягом останніх десятиліть учені-економісти намагалися визначити природу фінансового стану території та методи його оцінки. Дослідники Р. Берне і Р. Шрам (Berne & Schramm, 1986) розглядали фінансовий стан території як можливість вчасного виконання органами місцевої влади своїх фінансових зобов'язань перед кредиторами, споживачами, населенням та постачальниками [1]. Ш. Гровес і К. Нолленбергер (Groves & Nollenberg, 2003) визначають його як здатність місцевого уряду фінансувати свої послуги на постійній основі. Вони пропонують оцінювати фінансовий стан регіону на базі чотирьох показників: грошова платоспроможність, бюджетна платоспроможність, довгострокова платоспроможність та рівень обслуговування платоспроможності [2].

Узагальнюючи і конкретизуючи наведені вище визначення фінансового стану регіону, можна стверджувати, що *фінансовий стан території* – це здатність органів місцевого самоврядування в точно окреслені терміни виконувати свої фінансові зобов'язання, одночасно зберігаючи здатність надавати суспільні послуги на належному рівні та відповідної якості.

У наукових розробках з питань фінансового стану території очевидним є намагання звести ці дослідження лише до оцінки фінансової спроможності адміністративно-територіальної одиниці виконувати свої зобов'язання.

На погляд авторів статті, з метою нівелювання деяких дискусійних моментів доцільно ввести в обіг нове наукове поняття – «фінансовий клімат території», що має характерні відмінності порівняно із соціальною і фінансово-економічною складовими територіального клімату.

Фінансовий клімат території (financial climate territory) – це комплексна економічна категорія, яка виявляється на якісному та кількісному рівнях у взаємозв'язку фінансо-

вих, мікро- і макроекономічних, трудових, політичних, соціальних, соціально-психологічних та інших складових, що характеризують у цілому фінансові можливості, фінансові відносини й ефективність територіальної фінансової системи. Вплив ФКТ на фінансову складову соціально-економічного розвитку території залежить від форми, активності та динамічності фінансової інфраструктури й відображає концентрацію і певну достатність фінансових ресурсів, забезпечує їх вільне переміщення та оборот, мінімізацію ризиків від фінансових викликів і угод, дозволяє передбачувати стабільність податкових ставок чи податкової зміни, сприяє формуванню, накопиченню та розподілу фінансових ресурсів на користь посилення конкурентоспроможності територіального виробництва, підвищення життєвого рівня і добробуту населення.

Фінансовий клімат території дає змогу отримати синергетичний ефект від взаємодії його складових, що у формальному вигляді пропонуємо представити таким чином:

$$FC_t > \sum_{j=1}^m FE_j, \quad (1)$$

виходячи з умови, що, $t_j \in T$, $T = (t_1, t_2, \dots, t_m)$,

де FC_t – фінансовий клімат території; t_j – j -та складова системи FC_t ; FE_j – j -та фінансова складова.

Відзначимо, що кінцевий фінансовий результат територіального розвитку від прояву синергетичного ефекту може бути як позитивним, так і негативним. Останнє необхідно враховувати аналізуючи наслідки подібного ефекту, зокрема впливу глобальних фінансових викликів на конкретну фінансову територію [3; 6; 10].

Введення в обіг наукового поняття «фінансовий клімат території» дозволяє комплексно підійти до розгляду різномірних показників і факторів фінансового розвитку у їх взаємозв'язку із спрямованістю на сумарний процес формування (розподілу) територіальних фінансових ресурсів, виробити механізм їхнього відстеження та інструментарій оцінювання, а на основі цього систематизувати й оптимізувати підходи, що передбачають активізацію використання фінансового потенціалу території. Об'єктивно, що фінансовий клімат території нерозривно пов'язаний із територіальним виробництвом (реальним сектором виробництва). Від вагомості створеного в регіоні матеріального продукту залежать та обсяги фінансових надходжень, які в подальшому може задіяти й використовувати територія в інтересах власного соціально-економічного розвитку. Крім того, ФКТ відображає ефективність здійснення державою перерозподільної функції щодо конкретної адміністративно-територіальної одиниці через систему податків і повного або додаткового державного фінансування розширеного відтворювального циклу окремих її складових.

Фактори впливу на фінансовий клімат території ми поділили на зовнішні та внутрішні (табл. 1).

Фінансовий клімат території є системою законодавчо-правових, економіко-географічних та соціально-культурних умов формування територіального фінансового ринку, що відбувається під впливом різних взаємозв'язаних процесів, які зачіпають і фінансовий потенціал території, тобто її можливості нарощувати фінансові ресурси.

Можна погодитися з думкою Колеснікової Н., що економічна реформа надала фінансовим ресурсам принципово нового статусу – вони перейшли у сферу автономного функціонування у приватних інтересах достатньо обмеженого кола груп суб'єктів господарської діяльності. Однак акцентування на ролі фінансових ресурсів недостатньо для економічного зростання території [4]. У зв'язку з цим постає фактично нова проблема – визначення фінансового потенціалу території як джерела економічного розвитку й економічного потенціалу окремої території. На важливості дослідження фінансового потенціалу наполягають Опарін В. та Шумська С., які відзначають, що сьогодні фінансова політика України, так само, як і інших перехідних економік (за складом фінансових інструментів та ефективністю функціонування фінансових інститутів),

Таблиця 1

Фактори впливу на фінансовий клімат території	
Фактори	Опис факторів
Зовнішні	Наявність власної грошової одиниці держави Рівень прибутковості фінансової сфери Розвиненість нормативно-законодавчої бази у фінансовій сфері Можливості накопичення та мінімізації державного боргу Державний захист фінансових відносин Відсутність фінансових суперечок з іншими державами Стабільність національної грошової одиниці Збалансованість фінансової системи держави
Внутрішні	Розвинута територіальна фінансова система Наявність та можливості використання місцевих фінансових ресурсів Упровадження перспективних програм і проектів фінансового забезпечення та фінансового розвитку території на певний період Відчутна підтримка державою фінансового розвитку території на всіх рівнях Наявність збалансованого територіального бюджету Розвинена територіальна фінансова інфраструктура Підготовлені кадри у сфері управління і формування територіальних фінансових відносин Розвиненість фінансової грамотності у населення території Розроблені механізми захисту територіального фінансового середовища

Джерело: Власна розробка авторів

помітно відстає від світових стандартів у цій сфері. Одним із вузьких місць, що спричинює відставання як у процесі формування сучасного інформаційно-індустріального суспільства, так і досягнення гідного рівня добробуту населення, є слабкість фінансового потенціалу території та відсутність фінансової автономії [5].

Окрім того, доцільно наголосити, що саме фінансовий потенціал території, який розглядається у просторі й часі, є показником сприятливого або несприятливого фінансового клімату, що, власне, актуалізує необхідність формування концепції та системи оцінювання як фінансового потенціалу, так і фінансового клімату території.

Концепція оцінювання фінансового клімату та фінансового потенціалу території

Для формування ідеології оцінювання ФКТ авторами за основу було взято шість факторів, які використовуються експертами Світового банку в контексті оцінки як інвестиційного клімату, так і урядової політики (табл. 2).

Абстрагуючись від факторів впливу та особливостей прояву інвестиційного клімату і використовуючи сформо-

ваний понятійний апарат, можна визначити ряд специфічних факторів фінансового клімату території. Зазначимо, що частина факторів ФКТ буде тотожною із факторами інвестиційного клімату, однак їх економічний зміст і структура суттєво відрізнятимуться. Окрім того, аби полегшити пошук статистичних даних при формуванні факторів фінансового клімату, нами використано традиційні фактори, які застосовуються Всесвітнім Економічним Форумом, який щорічно розраховує індекс конкурентоспроможності країни (табл. 3).

Комплексне оцінювання фінансового клімату території, своєю чергою, дозволяє виявити її конкурентні переваги і стримувальні фактори у процесі вибору, побудови або корегування відповідної стратегії.

Висновки. Проведене дослідження дає підстави стверджувати, що введення в науковий обіг поняття «фінансовий клімат території» уможливує створення цілісної системи індикаторів та показників оцінки фінансового стану території. Таким чином формується передумова для появи підсистеми фінансової науки, яка б займалася проблематикою ефективного управління ФКТ.

Таблиця 2

Фактори інвестиційного клімату та урядової політики, розроблені Світовим банком	
Фактор	Сутність
Політична непередбачуваність	Занепокоєння інвесторів щодо політичної непередбачуваності, викликаній невизначеністю або двозначністю існуючих політик та законів, чи стосовно того, як навіть добре визначені політики будуть втілюватись у життя або еволюціонувати у часі. Відображає здатність уряду виконувати обіцяне і довіру до нього
Регулювання	Процедури та витрати на отримання бізнес-ліцензій і дозволів, що відповідають нормам урядового регулювання
Оподаткування	Відображення ефективності способу, у який податковий тягар визначається та розподіляється між альтернативними ресурсами
Інфраструктура	Індикатор того, наскільки добре працюють уряди, аби поліпшити управління суспільними ресурсами, зокрема, шляхом фінансування або субсидіювання послуг інфраструктури
Фінанси	Фінансові ринки, надаючи фінансові послуги, мобілізують заощадження і розподіляють їх у формі фінансування між фірмами та іншими суб'єктами фінансового ринку
Робоча сила	Рівень кваліфікації, стан здоров'я робочої сили. Стан освіти та її спрямованість на підготовку фахівців відповідної кваліфікації, виходячи із потреб ринку. Характеристика спільних ініціатив між фірмами, підприємствами, установами, організаціями і державою щодо впровадження новітніх технологій освіти та підготовки кваліфікованих фахівців

Джерело: Власна розробка авторів

Таблиця 3

Фактори фінансового клімату території та їх змістове наповнення

Фактор	Позначення	Ваговий коефіцієнт	Сутність
Політична непередбачуваність	PU (<i>political unpredictability</i>)	0,2	Висока ймовірність непередбачуваності політичного розвитку як на державному, так і на місцевому рівні. Відсутність чітко визначених векторів політичного розвитку та двозначність законодавства. Оцінка рівня довіри до влади та політиків.
Складність ведення бізнесу	BC (<i>business complexity</i>)	0,2	Рівень складності системи отримання дозволів і ліцензій, а також система державних та територіальних регуляторних актів, які регламентують і здійснюють регулювання діяльності підприємств.
Фіскальна політика	FP (<i>fiscal policy</i>)	0,5	Характеризує рівень податкового навантаження на суб'єктів господарювання та населення, а також ступінь фіскальної свободи. Цей фактор містить дві складові – податкову та митну.
Інновації	In (<i>innovation</i>)	0,5	Рівень інноваційного розвитку території (регіону)
Інфраструктура	If (<i>infrastructure</i>)	0,25	Індикатор того, наскільки добре працюють місцеві органи влади для поліпшення управління суспільними ресурсами через фінансування або субсидіювання надання послуг інфраструктури
Фінансовий ринок	FM (<i>financial market</i>)	0,17	Характеризує рівень розвитку фінансового ринку і фінансових відносин на територіальному рівні
Робоча сила	Wf (<i>workforce</i>)	0,17	Рівень та кількість кваліфікованих кадрів, що перебувають у межах території, рівень безробіття і потреба підприємств у працівниках відповідної кваліфікації
Екологія	Ec (<i>ecology</i>)	0,05	Стан навколишнього середовища, наявність у межах території екологічно шкідливих підприємств
Природні ресурси	NR (<i>natural resources</i>)	0,05	Характеризує наявність у межах адміністративно-територіальної одиниці природних ресурсів, які можна використати у виробництві

Джерело: Сформовано авторами

Розроблені авторами статті концептуальні основи аналізу та оцінювання фінансового клімату території становлять теоретико-методологічний базис для практичних розрахунків показників ФКТ і формування відповідної стратегії держави та місцевих органів влади на регіональному рівні.

Література

- Berne R. The Fiscal Analysis of Governments / R. Berne, R. Schramm. – Englewood Cliffs, NJ : Prentice-Hall, 1986. – 431 p.
- Nollenberger K. Evaluating Financial Condition: A Handbook for Local Government / K. Nollenberger, S. M. Groves, M. G. Valente. – Washington, DC : International City, 2003. – 224 p.
- Карпінський Б. А. Негативна синергічність фінансової продуктивності регіонів України за впливу глобальних фінансових викликів / Б. А. Карпінський // Вісник Львівської державної фінансової академії. Економічні науки. – 2010. – № 18. – С. 133–142.
- Колесникова Н. А. Финансовый и имущественный потенциал региона: опыт регионального менеджмента : монография. – М. : Финансы и статистика, 2000. – 240 с.
- Опарін В. М. Фінансовий потенціал України: методологічні засади визначення, кількісні параметри та напрями його нарощування / В. М. Опарін, С. С. Шумська // Фінансова політика та податково-бюджетні важелі реалізації ; за ред. А. І. Даниленка. – Т. 1. – К. : Фенікс, 2008. – С. 77–98.

- Карпінський Б. А. Стратегиология развития экономической системы государства: основы, финансовые вызовы, диспропорции // Финансовое управление развитием экономических систем : монография / [О. О. Ардасова, Д. А. Демин, Б. А. Карпінський и др.] ; под общ. ред. С. С. Чернова. – Новосибирск : СИБПРИНТ, 2012. – С. 44–59.
- World Development Report 2005: A Better Investment Climate for Everyone [Electronic recourse]. – 2006. – Accessed mode : http://sitereources.worldbank.org/INTWDR2005/Resources/complete_report.pdf
- Пшик Б. І. Фінансово-кредитні відносини в Україні: становлення, розвиток, напрями вдосконалення : монографія / Б. І. Пшик; Ін-т регіональних досліджень НАН України. – К. : УБС НБУ, 2011. – 551 с.
- Возняк Г. В. Фінансовий потенціал реального сектору економіки регіону: підходи до формування та використання / Г. В. Возняк // Регіональна економіка. – 2012. – № 1. – С. 107–116.
- Карпінський Б. А. Збалансованість фінансової системи: методологія, оцінка, порівняння : монографія / Б. А. Карпінський. – Львів : Логос, 2005. – 496 с.
- Karpinski B. Influence of global financial challenges on balanced state financial system / B. Karpinski // Rynek kapitalowy a koniunktura gospodarstwa 2010: perspektywa makroekonomiczna ; pod redakcja Andrzeja T. Szablewskiego, Marka Martina : monografie. – Lodz : Politechnika Lodzka, 2011. – S. 85–106.

Стаття надійшла до редакції 07.10.2013

References

- Berne, R. & Schramm, R. (1986). *The Financial Analysis of Governments*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Nollenberger, K., Groves, S. M., & Valente, M. G. (2003). *Evaluating Financial Condition: A Handbook for Local Government*. Washington, DC: International City.
- Karpinski, B. A. (2010). Negatives synergistic financial performance of Ukraine's regions by the impact of global financial challenges. *Visnyk Lvivskoi derzhavnoi finansovoi akademii. Ekonomichni nauky (Bulletin of LSAF Economics)*, 18, 133-142 (in Ukr).
- Kolesnikova, N. A. (2000). *Financial and property potential of the region: the experience of regional management*. Moscow: Finances and Statistics (in Russ).
- Oparin, V. N., & Shumska, S. S. (2008). The financial potential of Ukraine: Methodological principles determining quantitative parameters and growth trends. *Fiscal policy and levers of realization* (pp. 77-98). In A. I. Danylenko (Ed.). Volume 1. Kyiv: Phoenix (in Ukr).
- Karpinski, B. A. (2012). Strategy of the national economy development: the basics, financial challenges, imbalances. *Financial management of the economic systems development* (pp. 44-59). In S. S. Chernov (Ed.). Novosibirsk: SIBPRINT (in Russ).
- World Bank (2005). *World Development Report 2005: A Better Investment Climate for Everyone*. Retrieved from http://sitereources.worldbank.org/INTWDR2005/Resources/complete_report.pdf
- Pshyk, B. (2011). *Financial and credit relations in Ukraine: formation, development, areas of improvement*. Kyiv: UBS Bank (in Ukr).
- Wozniak, G. (2012). Financial strength of the regional economy real sector: approaches to development and use. *Rehionalna ekonomika (Regional Economy)*, 1, 107-116 (in Ukr).
- Karpinski, B. A. (2005). *Balance of the financial system: methodology, evaluation, comparison*. Lviv: Lohos (in Ukr).
- Karpinski, B. (2011). Influence of global financial challenges on financial system's balanced state. *Rynek kapitalowy a koniunktura gospodarstwa 2010: perspektywa makroekonomiczna* (pp. 85-106). In A. T. Szablewski, & M. Martin (Eds.). Lodz: Politechnika Lodzka (in Pol.).

Received 07.10.2013